

VATANDAŞ VEYA İMTİYAZLI YABANCI OLMA
YÖNÜNDE KABUL EDİLEN DÜZENLEMELERE
SİĞİNMACILAR AÇISINDAN ELEŞTİREL BİR BAKIŞ:
UZUN DÖNEM İKAMET İZİNİ, TURKUAZ KART
SAHİPLİĞİ VE VATANDAŞLIK HAKKI ÇERÇEVESİNDE

Mesut AYGÜN*

ÖZ

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun (YUKK) yürürlüğe girmesi ile birlikte, YUKK ve Türk Vatandaşlık Kanunu (TVK) birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye’de yaşayan gerçek kişileri vatandaş ve yabancı (vatansızları da kapsayacak şekilde) olarak nitelendirmek yanlış olmayacaktır. Hemen her devlette olduğu gibi, Türkiye’de de haklardan yararlanmak konusunda vatandaşların en imtiyazlı statüye sahip oldukları söylenebilir. Yine de gerek tebaayı temsil ilkesi, gerekse asgari had ilkesi gereğince yabancıların hakları da Anayasa ve taraf olunan milletlerarası sözleşmelerle garanti altına alınmıştır. Ancak söz konusu haklar da devletin egemenlik yetkisi gereği, belli şartlarda sınırlamalara tabi olabilecektir.

Türk hukukunda bazı yabancılar iç hukuk kuralları gereğince diğer yabancılarla nazaran özel statülü kabul edilmişlerdir. İç hukuk kurallarınca özel statü verilen yabancılar, doğumla Türk vatandaşlığına sahip olup yetkili makamlardan izin alarak Türk vatandaşlığından çıkmış kişiler, uzun dönem ikamet izni sahipleri, Turkuaz Kart sahipleri, süresiz çalışma izni sahipleri. Kanunda aksi düzenlenmediği müddetçe, ilgili kişiler belli bazı haklar ve yükümlülükler dışında Türk vatandaşlarının sahip olduğu haklara sahiptirler.

* Doç.Dr., Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, maygun@anadolu.edu.tr

Bu çalışmanın konusunu da, 2014 yılında yürürlüğe giren YUKK'da düzenlenmiş uluslararası koruma ve geçici koruma kapsamında yer alan kişilerin özel statülü yabancı olup olamayacakları oluşturmaktadır. Özellikle 2011 yılından bu yana, Suriye'den gerek kitlesel gerekse bireysel olarak çok sayıda insan Türkiye'ye gelmektedir. Yalnız Suriye'den değil, İran, Irak, Afganistan ve daha birçok devletten de insanlar sığınma amacıyla ülkemize gelmektedirler. Bu insanların bir kısmı Avrupa ülkelerine ulaşmak için Türkiye'yi transit ülke olarak görürken, önemli bir kısmı ise hedef ülke olarak görüp Türkiye'de kalmaktadır.

168

İİBF Dergi
37/2
Aralık
December
2018

Belirlenen amaçlar doğrultusunda çalışmada öncelikle Türk vatandaşlığının sonradan kazanılma halleri ile özel statülü yabancılar ve bu özel statülere sahip olabilme şartları anlatılacaktır. Özel statülü yabancılar anlatılırken, Türk vatandaşlığından izin alarak çıkan kişiler kapsam dışında bırakılacaktır. Daha sonra sığınmacıların Türk vatandaşlığını veya özel statüleri kazanıp kazanamayacakları tartışılacaktır. Çalışmanın sonunda ise, mevzuatta yer alan düzenlemelere ilişkin değerlendirmelerimiz yer alacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Türk Vatandaşlığı Kanunu, mülteci hukuku, imtiyazlı yabancılar, turkuaz kart.

**A CRITICAL APPROACH IN TERMS OF ASYLUM
SEEKERS THAT THE ACCEPTED REGULATIONS TO BE A
CITIZEN OR PRIVILIGED FOREIGNER: WITHIN THE
FRAME OF LONG-TERM RESIDENCE PERMIT,
TURQUOISE CARD AND NATIONALITY RIGHT**

ABSTRACT

With the entry into force of The Law On Foreigners and International Protection (YUkk), when the YUkk and the Turkish Nationality Law are evaluated together, it will not be wrong to characterize real people living in Turkey as a citizen or foreign (to include stateless). Just as in every state, it can be said that the citizens have the most privileged status on the enjoyment of the rights in Turkey. Nevertheless, according to the principle of equality and principle of minimum limit, the rights of the foreigners in accordance with the had also been guaranteed by the Constitution and the international agreements. However, such rights may also be subject to restrictions on certain conditions because of the sovereign powers of the state.

In Turkish law, some foreigners have been granted with special status with respect to other foreigners in accordance with domestic law rules. Foreigners granted special status by domestic law rules are persons who have Turkish nationality at birth and are out of nationality by obtaining permission from the competent authorities, long - term residence permit holders, the Turquoise Card holders and indefinite work permit holders. Unless otherwise provided for in the law, the persons concerned have the rights that Turkish citizens have, except for certain rights and obligations.

The subject of this work is whether the persons who are in the scope of international protection and temporary protection regulated in the YUkk which entered into force in 2014 can be foreigners with special status. Especially since the year 2011, a large number of people come to Turkey from Syria. Not only from Syria but also from Iran, Iraq, Afghanistan and many other countries, people come to Turkey to seek asylum. While some of these people come to Turkey to reach European countries, a large part of these people come to Turkey as a destination country and stay.

In line with the stated objectives, firstly, the conditions of acquiring Turkish nationality as well as the conditions of having a special status foreigner and having these special statuses will be explained. Persons who have Turkish nationality at birth and are out of nationality by obtaining permission from

Mesut AYGÜN

the competent authorities will be excluded while describing foreigners with special status. Later, it will be discussed whether asylum seekers will be able to acquire Turkish nationality or special statutes. At the end of the work, we will have our assessments of the regulations in the legislation.

Keywords: Law On Foreigners and International Protection, Turkish Nationality Law, refugee law, privileged foreigners, Turquoise Card.

170

İİBF Dergi
37/2
Aralık
December
2018

GİRİŞ

Bireyin yoksun kaldığı ulusal korumanın ikamesi olarak kabul edilen uluslararası koruma, ancak kişi hakkında kalıcı çözüme ulaşılması ile sona ermektedir. Uluslararası korumanın sona erebilmesi için ise uluslararası hukukta kabul görmüş üç kalıcı çözüm türü vardır. Bunlar, gönüllü geri dönüş, yeniden yerleştirme ve yerel entegrasyondur. Devletler uluslararası korumanın sona ermesi için kalıcı çözüm türlerinden en fazla gönüllü geri dönüşü tercih etmektedirler. Ancak çoğu zaman menşe devletteki olumsuz şartların devam etmesi, bireylerin ülkelerine güvenli ve insan onuruna uygun biçimde geri dönmesine imkân vermemektedir. Diğer bir çözüm türü olan başka bir ülkeye yeniden yerleştirme ise, yerleştirilecek devletlerin çoğunlukla güvenlik ve ekonomik endişeleri ile gönülsüz davranmalarından dolayı gerçekleştirilememekte ve sınırlı bir etkiye sahip olmaktadır. Bu durumda ülkesine dönemeyen ve başka bir ülkeye de yerleşemeyen kişilerin yıllar süren sürgün hallerine çözüm bulunması için yerel entegrasyon en uygun çözüm türü olabilmektedir. Yerel entegrasyon asla asimilasyon anlamı içermemektedir. Bu kavramla kastedilen, sığınmacıların ev sahibi ülkede kendi kimlik ve kültürel değerlerini kaybetmeden, yaşadıkları topluma maddi ve manevi anlamda katkı sağlayarak, insanlık onuruna yaraşır biçimde eğitim, sağlık, barınma, ikamet ve çalışma haklarına sahip olmasıdır.

Elbette her sığınmacının yaşamını sürdürdüğü devletin vatandaşlığına veya imtiyazlı yabancı statüsüne erişmesi mümkün olamayabilir. Ancak entegrasyonun derecesi ve önemine göre ulaşılacak hedef olarak vatandaşlık veya imtiyazlı yabancı statüsünün elde edilebilmesi sığınmacılar için de hukuken mümkün olabilmelidir. Bu konuya ilişkin yasal düzenlemeler yapılırken, jeopolitik ve makroekonomiye ilişkin ülke politikaları, sözünü ettiğimiz müesseselerin hukuki mahiyeti ve vatandaşlık hukuku ile yabancılar hukukuna hâkim olan ilke ve esaslar gözetilmelidir. Çalışmamızda sığınmacıların (mülteciler, şartlı mülteciler, ikincil koruma statüsü sahipleri, geçici koruma statüsü sahipleri ve uluslararası koruma başvurusu yapan yabancıların) vatandaş olma veya imtiyazlı yabancı statüsüne sahip olma durumları değerlendirilecektir.

1. UZUN DÖNEM İKAMET İZİNİ BAKIMINDAN

1.1. Genel Olarak

Yasal ikamet konusunda 1951 tarihli Mülteci Sözleşmesinin 26. maddesinde yer alan düzenlemeye göre, "her taraf devlet, ülkesinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, genel olarak aynı koşullardaki yabancılara toprakları üzerinde ikamet edeceği yeri seçme ve özgürce seyahat etme hakkını tanıyacaktır".

172

İİBF Dergi
37/2
Aralık
December
2018

Yasal ikamet hakkı konusunda AB hukukunda çeşitli düzenlemeler yer almaktadır. AB Vasıf Yönergesi'nin 24. maddesinde konuya ilişkin düzenlemeye göre, "Statü verildikten sonra mümkün olan en kısa süre içinde Üye Devletler, ulusal güvenlik ya da kamu düzeni aksini gerektirmediği sürece ve madde 21 (3) hükmü saklı kalmak kaydıyla, mülteci statüsünden yararlanan kişilere en az üç yıl süreli ve süresi uzatılabilen ikamet izni vereceklerdir." (BMMYK Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığı, 2005: 221).

Aynı maddenin ikinci fıkrasında da ikincil koruma kapsamında yer alan kişilerin ikameti konusunda düzenleme getirilmiştir. Buna göre, "Statü verildikten sonra mümkün olan en kısa süre içinde Üye Devletler, milli güvenlik ya da kamu düzeni aksini gerektirmediği sürece, ikincil koruma statüsünden yararlanan kişilere en az bir yıl süreyle geçerli ve süresi uzatılabilen ikamet izni vereceklerdir".

Yurdundan ayrılmaya zorlanmış kimselere kitlesel sığınma durumunda geçici koruma sağlamak için asgari standartlar hakkında ve üye devletler arasında bu tür insanları ülkeye kabul etmesi ve sonrasında bunun sonuçlarına katlanması çabalarında denge sağlayacak önlemler hakkında AB Geçici Koruma Yönergesinin 8. maddesinde "Üye Devletlerin, koruma süresinin tamamı boyunca, geçici korumadan yararlanan kişilere oturma izni tahsis etmek için gerekli önlemleri kabul..." edecekleri düzenlenmiştir (BMMYK Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığı, 2005: 136).

Benzer şekilde, uzun dönemli ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarının durumu hakkında 2003/109/AT Direktifinin giriş kısmı dördüncü paragrafında, "Üye Devletlerde uzun dönemli ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarının entegrasyonu, Topluluğun Antlaşma'da belirtilen temel hedeflerinden olan ekonomik ve sosyal bütünleşmenin

*Vatandaş veya İmtiyazlı Yabancı Olma Yönuinde Kabul Edilen Düzenlemelere
Sığınmacılar Açısından Eleştirel Bir Bakış: Uzun Dönem İkamet İzni,
Turkuaz Kart Sahipliği ve Vatandaşlık Hakkı Çerçevesinde*

kolaylaştırılmasında temel öneme sahip bir unsur" olduğu vurgulanmıştır (BMMYK Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığı, 2005: 178).

Yine 2003/109/AT Direktifi 4. maddesinde, "Üye Devletler, ilgili başvurunun yapılmasından hemen önce topraklarında beş yıl yasal ve kesintisiz olarak ikamet etmiş olan üçüncü ülke vatandaşlarına uzun dönemli ikamet eden kişi statüsü verecekleri" yönünde bir hüküm yer almaktadır (BMMYK Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığı, 2005: 183).

Uzun dönemli ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarının durumu hakkında 2003/109/AT Direktifinin 3. maddesinde Direktifin kapsamı düzenlenmiştir. 2. fıkranın (d) bendine göre, "mülteci olan veya mülteci olarak kabul edilmek için başvurmuş olup başvurusu henüz kati karar aşamasına gelmemiş olan" üçüncü ülke vatandaşları için Direktifin geçerli olmadığı düzenlenmiştir. 11 Nisan 2011 tarihinde Direktifte değişiklik yapılarak, ikincil korumadan yararlananlar ve mültecilerin, beş yıldan fazla bir süredir yasal olarak AB'de yaşayan diğer üçüncü dünya ülkeleri vatandaşları ile benzer şartlarda uzun dönem ikamet izni verilecek kişiler arasında yer alacaklarına dair değişiklik yapılmıştır. Yapılan değişikliğe göre, kendisine uzun dönem ikamet statüsü verilen ve uluslararası korumadan yararlananlar, uzun dönem ikamet statüsü bulunan diğer üçüncü dünya ülkesi vatandaşları gibi, AB içerisinde serbest dolaşım hakkına ve başka bir AB'ye üye ülkede ikamet edebilme hakkına, ikamet ettikleri AB ülkesi vatandaşları ile belirli şartlar altında eğitim, işgücü piyasasına erişim ve sosyal güvenlik hakları gibi çeşitli ekonomik ve sosyal konularda eşit muamele görme hakkına sahip olacaklardır.

İkamet izni, birçok ülkede kişiye başka hakların tanınabilmesi bakımından varlığı aranan şartlardan biri olduğundan, entegrasyon sürecinde ayrı bir öneme sahiptir. Mülteciye ikamet izninin verilmesi, çoğu zaman entegrasyon sağlanmasına giden yolda diğer hakların verilmesini de kolaylaştırıcı unsura sahiptir. 1951 tarihli Mülteci Sözleşmesinin 34. maddesinde devletlere getirilen yükümlülüklerden birisinin de mültecilerin vatandaşlığa alınma sürecini kolaylaştırmak olduğu düşünüldüğünde, ev sahibi devlet tarafından mülteciye verilen ikamet izninin, vatandaşlığa alınma sürecine de katkı sağlayacağı açıktır.

1.2. Türk Hukukunda Mevcut Durum

Anayasanın 23. maddesinde yerleşme ve seyahat hürriyeti düzenlenmiştir. Buna göre herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir. Dolayısıyla kişinin yerleşme hürriyetine sahip olması için vatandaş olmasına gerek yoktur, yabancıların da yerleşme hürriyeti vardır. Anayasa'nın 16. maddesine¹ uygun olarak, yabancılar da mevzuatta yer alan sınırlamalara (Çörtoğlu Koca, 2016: 48) göre Türkiye'ye yerleşebileceklerdir (Kaya, 2017: 130).

1.2.1. Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi, Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi ve Geçici Koruma Statüsü Sahibi Yabancılar Bakımından

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)'nun 65. maddesi 1. fıkrası uyarınca, uluslararası koruma talebinde bulunmak isteyen kişi öncelikle valiliğe başvuruda bulunacaktır. Başvuru sahibine kayıt sırasında kimlik bilgilerini içeren 30 gün geçerli "Uluslararası Koruma Başvuru Kayıt Belgesi" verilecektir (YUKK m. 69/f. 7). Büyükçalık'a göre söz konusu belgenin geçerlilik süresinin 30 gün olması, YUKK 75. maddede başvuru sahibi ile 30 gün içinde mülakat yapılacağı düzenlenmesi ile ilgilidir (Büyükçalık, 2015: 202, dn. 224). Kayıt Belgesi, başvuru sahibinin ikamet izni almaksızın Türkiye'de kalmasına imkân sağlayacaktır (YUKK m. 69/f. 7). Kayıt belgesinin hiçbir harca tabi olmadığı YUKK 76. maddede düzenlenmiştir.

Başvuru sahibinden, kabul ve barınma merkezinde, belirli bir yerde veya ilde ikamet etme zorunluluğu istenebilir ancak bu şekilde bir zorunluluk getirileceğine dair kesin bir kural yoktur; dolayısıyla takdire bağlıdır (YUKK m. 71/f. 1). Uluslararası başvuru sahibi nerede barınırsa barınsın, adres kayıt sistemine kayıt yaptırmak ve ikamet adresini valiliğe bildirmekle yükümlüdür (YUKK m. 71/f. 2). İkamet edilen yerin, valiliğine bildirilmesi yükümlülüğü, statüleri verildikten sonra şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsüne sahip kişiler için de geçerlidir (YUKK m. 82/f. 1).

¹ Anayasa m. 16: Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

*Vatandaş veya İmtiyazlı Yabancı Olma Yönünde Kabul Edilen Düzenlemelere
Sığınmacılar Açısından Eleştirel Bir Bakış: Uzun Dönem İkamet İzni,
Turkuaz Kart Sahipliği ve Vatandaşlık Hakkı Çerçevesinde*

Başvuru sahibinin ikamet edeceği il, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü veya yetki verilmesi halinde il müdürlüğü tarafından belirlenecektir (UY, m. 72/f. 1). Başvuru sahiplerine il müdürlüğü tarafından 30 güne kadar il dışına çıkma izni verilebilir (UY, m. 91/2). Başvuru sahibi eğer izin süresinin sonunda ikamet iline dönmez veya ikamet ettiği ili izinsiz terk ettiği tespit edilirse, başvurusu geri çekilmiş sayılacaktır (UY, m. 91/f. 4). İkamet edeceği ile gitmeyen veya gittikten sonra bu illerde valilik tarafından belirlenmiş kurallara uymadan ayrılanlar hakkında, eğitim ve temel sağlık hakları dışındaki haklardan faydalanmaları konusunda sınırlama getirilebilir (UY, m. 91/f. 6).

Şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahibi kişilerin ikametleri konusu da YUKK 82. maddede düzenlenmiştir. Maddeye göre, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahibi kişiye, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından, kamu düzeni veya kamu güvenliği nedeniyle belirli bir ilde ikamet etme, belirlenen süre ve usullerle bildirimde bulunma yükümlülüğü getirilebilir (YUKK m. 82/f. 1). Ayrıca bu kişilerin adres kayıt sistemine kayıt yaptırması ve ikamet adresini valiliklere bildirmesi gerekmektedir (YUKK m. 82/f. 2).

Mülteci statüsü sahipleri için ise, belirli bir merkez, yer veya ilde ikamet etme zorunluluğu YUKK'ta düzenlenmemiştir. YUKK 83. maddede "uluslararası koruma statüsü sahibi kimlik belgesi" düzenlenmektedir. YUKK ile mültecilerin belli bir yerde ikamet etme zorunluluğu getirilmemesi, 1951 tarihli Mülteci Sözleşmesinin 26. maddesi ile uyumlu bir düzenleme yapıldığını göstermektedir (Çiçekli, 2016: 375).

Mülteci statüsü verilen kişilere, yabancı kimlik numarasını içeren ve üç yıl süreli kimlik belgesi düzenlenmektedir (YUKK m. 83/f. 1). Şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahibi kişilere ise, yabancı kimlik numarasını içeren birer yıl süreli kimlik belgesi düzenlenir (YUKK m. 83/2). Başvuru sahibi kayıt belgesi, uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kimlik belgesi sahibi olan kişiler ikamet izni almaktan muaf tutulmuşlardır ve kimlik belgeleri ikamet izni yerine geçmektedir (YUKK m. 83). Mülteci veya ikincil koruma statüsü sahibi kişiler için bu şekilde düzenleme yapılması, 2011 tarihli AB Vasıf Yönergesinin 24. maddesi ile uyumludur.

175

İİBF Dergi
37/2
Aralık
December
2018

YUKK'un 27. maddesinde geçerli çalışma izni veya çalışma izninden muafiyet belgesinin ikamet izni sayılacağı düzenlenmiştir. 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanununun (UİK) (RG. 29800 - 13.08.2016) 12. maddesinin ilk fıkrasında YUKK'ta tanımlanan mülteci veya ikincil koruma statüsü sahipleri dışında yabancıya herhangi bir nedenle ikamet izni olması yabancıya çalışma hakkı vermeyeceği düzenlenmiştir.

YUKK Uygulama Yönetmeliğinin 110. maddesinde, başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ikamet ve bildirim yükümlülüğü düzenlenmiştir. Maddenin ilk fıkrasına göre, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, başvuru sahibinin kayıt işlemi veya başvurusu sırasında ikamet edeceği illeri ve barınacakları yerleri belirleyebilecek ve gerekli görülen durumlarda değişiklik yapabilecektir. Genel Müdürlük tarafından ikamet edilecek yerler belirlenirken, ikamet edecek kişinin talebi, varsa özel durumu, sağlık ve eğitim durumu ile akrabalık ilişkileri, kültürü, kişisel koşulları ve illerin kapasitesi göz önünde tutulacaktır. Başvuru sahibi için hal böyle iken şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri için maddenin ikinci fıkrasında ayrı bir düzenlemeye gidilmiştir. Söz konusu kişiler için barındırılacak yerler yine Genel Müdürlük tarafından belirlenecek veya Genel Müdürlük tarafından belirlenen iller arasından bu kişiler yaşamak istedikleri ili seçebileceklerdir. Bu şekilde bir seçim hakkının şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahibi kişiler için ayrıca düzenlenmesi, başvuru sahibi kişiler için seçim hakkının olmadığı sonucuna ulaştırabilir (Aygün, Kaya, 2016: 124-125). Başvuru sahiplerinin akrabalık gibi belli nedenlerle adres değişikliklerinde bulunabilecekleri; ancak konu hakkında son sözün Genel Müdürlükte olduğu maddenin beşinci fıkrasında ayrıca düzenlenmiştir. Bu ayırım şu sebeple de önemlidir: Maddenin son fıkrasında maddenin mülteciler için de uygulanacağı düzenlenmiştir. Yaşanacak yerin seçimi konusunda, başvuru sahipleri için ayrı, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri için ayrı uygulama söz konusu ise, mülteciler için bu uygulamalardan hangisinin geçerli olacağı uygulamada karışıklığa sebep olabilecek bir husustur. Uygulamada karışıklığa sebep olabilecek bu hususun açıkça düzenlenmesi daha uygun olacaktır (Aygün, Kaya, 2016: 124-125).

YUKK'un 46. maddesine göre, haklarında sınır dışı etme kararı olanlar (YUKK m. 53), başvuruları kabul edilemez sayılanlar (YUKK m. 72) ve başvurunun geri çekilmesi veya geri çekilmiş sayılması

Vatandaş veya İmtiyazlı Yabancı Olma Yöniinde Kabul Edilen Düzenlemelere Sığınmacılar Açısından Eleştirel Bir Bakış: Uzun Dönem İkamet İzni, Turkuaz Kart Sahipliği ve Vatandaşlık Hakkı Çerçevesinde

durumlarında (YUKK m. 77), yapılan işlemlere karşı yargı yoluna başvurmaları halinde, diğer ikamet izinlerinin verilmesindeki şartlar aranmadan, en fazla birer yıllık sürelerle olmak kaydıyla, valiliklerden insani ikamet izni alabilir ve bu izinler valilikler tarafından uzatılabilir (YUKK m. 46/f. 1-ç) (YUKK 30. maddesinde yabancılara verilecek ikamet izinleri türleri düzenlenmiştir. Buna göre şartları sağlayan yabancılara kısa dönem ikamet izni; aile ikamet izni; öğrenci ikamet izni; uzun dönem ikamet izni; insani ikamet izni ve insan ticareti mağduru ikamet izni verilebilecektir. İkamet izinleri ile ilgili detaylı bilgi için bkz.: Çiçekli, 2016: 98-106; Erten, 2015: 19-23).

Geçici koruma kapsamındaki yabancılara değinecek olursak, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün internet sitesinden alınan bilgiye göre, 12/02/2016 tarihi itibarıyla 2.778.878 Suriyelinin biyometrik kaydı yapılarak Geçici Koruma Kimlik Belgeleri düzenlenmiştir. Bu yabancılardan Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı tarafından 10 ilde kurulan 26 Geçici Barınma Merkezinde barındırılanların sayısı 256.971 olup barınma merkezi dışında ise 2.521.907 Suriyeli yabancı bulunmaktadır [İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: Geçici Koruma İstatistikleri, <http://www.goc.gov.tr/icerik6/istatistik_558_560_8971_icerik>, (e. t.: 29.05.2018)].

Geçici koruma kapsamında yer alacak kişilerin ikametlerine ilişkin düzenleme Geçici Koruma Yönetmeliğinde (GKY) yer almaktadır. Sevk merkezine gönderilen yabancıların kimlik tespiti ve kayıt işlemleri Genel Müdürlük tarafında yapılır (GKY m. 19/f. 1). Kayıt işlemleri tamamlananlara, valilik tarafından geçici koruma kimlik belgesi düzenlenir (GKY m. 22/f. 1). Geçici koruma kimlik belgesi süreli veya süresiz olarak verilebilir, belgenin içeriği Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından belirlenir (GKY m. 22/f. 3). Geçici koruma kimlik belgesi, Türkiye'de kalış hakkı sağlamaktadır. Geçici koruma kimlik belgesine sahip olan yabancılar, Cumhurbaşkanınca belirlenecek sektörlerde, iş kollarında ve coğrafi alanlarda çalışma izni almak için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına başvurabileceklerdir (GKY. m. 29).

İkamet izni, kişinin yabancı olarak bulunduğu ülkede kendisine diğer hakların sağlanması için, çoğu zaman ön koşul olarak aranmaktadır. Türk hukukunda da, uzun dönem ikamet iznine sahip olan yabancı, izni iptal edilmediği müddetçe, Türkiye'de süresiz kalma hakkına

sahip olur (Ekşi'ye göre, uzun dönem ikamet izninde herhangi bir süre belirtilmediği ve sahibine daimi olarak Türkiye'de ikamet hakkı verdiği için, Kanunda "uzun dönem ikamet izni" ifadesi yerine, "daimi ikamet izni" veya "süresiz ikamet izni" ifadesinin kullanılması gerekirdi. Ekşi, 2016: 97). Ayrıca, aşağıda açıklanacağı üzere, sahip oldukları haklar bakımından da Türkiye'de diğer yabancılardan farklı olarak özel statüye sahiptirler. Ancak her yabancı uzun dönem ikamet iznine sahip olamamaktadır. Mevzuatta uzun dönem ikamet iznine başvuramayacak kişiler özel olarak düzenlenmiştir.

178

İİBF Dergi
37/2
Aralık
December
2018

YUKK m. 42/2. fıkrası konumuz bakımından oldukça önemlidir. Bu hükme göre, "Mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri ile insani ikamet izni sahiplerine ve geçici koruma sağlananlara, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmaz". Dolayısıyla uzun dönem ikamet izni, sadece 42/2. fıkranın kapsamı dışında kalan ve Türkiye'de kesintisiz en az sekiz yıl ikamet izniyle kalmış yabancılar ile Göç Politikaları Kurulunun belirlediği şartlara uyan yabancılara verilecektir. Ayrıca, Geçici Koruma Yönetmeliğinin 25. maddesinde, geçici koruma kimlik belgesinin, Türkiye'de kalış hakkı sağlayacağı; ancak bu belgenin Kanunda düzenlenen ikamet izni veya ikamet izni yerine geçen belgelere eşdeğer sayılamayacağı, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanımayacağı, süresinin ikamet izni toplamında dikkate alınmayacağı ve sahibine Türk vatandaşlığına başvuru hakkı sağlamayacağı düzenlenmiştir (Benzer şekilde, Türkiye'de geçirilen süreler ikamet süresi sayılmayacağından, bu kişiler TVK m. 11 kapsamında genel yolla Türk vatandaşlığını kazanmak için de başvuruda bulunamayacaklardır. (Bkz. Aygün, Kaya, 2017: 133).]. Dolayısıyla, mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma statüsü sahibi, geçici koruma statüsü sahibi ve uluslararası koruma başvurusu yapan yabancılar ile insani ikamet izni sahibi yabancılar statüleri devam ettiği müddetçe hiçbir şekilde uzun dönem ikamet iznine sahip olamayacaklardır.

1.2.2. Diğer Yabancılar Bakımından

Türkiye'de, vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancıların ikamet izni almaları zorunludur (YUKK m. 19/1). İkamet izni başvurusu, kural olarak yabancıların vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkedeki Türkiye Cumhuriyeti konsolosluklarına yapılır. Ancak uzun dönem ikamet iznini talep eden yabancılar Türkiye içindeki valiliklere de

*Vatandaş veya İmtiyazlı Yabancı Olma Yöniinde Kabul Edilen Düzenlemelere
Sığınmacılar Açısından Eleştirel Bir Bakış: Uzun Dönem İkamet İzni,
Turkuaz Kart Sahipliği ve Vatandaşlık Hakkı Çerçevesinde*

başvuruda bulunabilirler (YUKK m. 22/f. 1 - c). Diğer ikamet izinlerinden farklı olarak, kanunda sayılan şartları taşıyan kişilere uzun dönem ikamet izni verilecektir. İdarenin bu hususta takdir yetkisi yoktur (Doğan, 2017a: 100).

1.2.2.1. Uzun dönem ikamet izni için gerekli şartlar

YUKK m. 42/1. fıkraya göre, "Türkiye'de kesintisiz en az sekiz yıl ikamet izniyle kalmış olan ya da Göç Politikaları Kurulunun belirlediği şartlara uyan yabancılara, Bakanlığın onayıyla valilikler tarafından süresiz ikamet izni verilir". Uzun dönem ikamet izninin verilebilmesi için başvuruda bulunanın sağlaması gereken şartlar vardır. Bu şartlar, YUKK m. 43 ve YUKK Yönetmeliği m. 40'ta düzenlenmiştir. Her iki düzenleme birlikte değerlendirildiğinde aranan şartlar şu şekilde sıralanabilir:

- Türkiye'de sekiz yıl ikamet izniyle kalmış olmak

YUKK m. 43'te yer alan ilk şart, başvuruda bulunan kişinin Türkiye'de kesintisiz olarak 8 yıl süreyle ikamet etmiş olmasıdır. 8 yıllık ikametinin hesaplanmasında başvuru tarihi esas alınır. Kesintisiz ikametinden ne anlaşılacağı ise Yönetmeliğin 40. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, yabancının yurtdışında kaldığı süreler ve ikamet izni almadan Türkiye'de kaldığı süreler kesintidir. Sekiz yıl içerisinde bir seferde veya peş peşe, yurtdışında ya da ikametsiz olarak Türkiye'de geçirdiği süre altı ayı geçen yabancının talepleri, dilimlik hesaplamaya geçilmeden olumsuz olarak sonuçlandırılır (Yön. m. 40/f. 2 - c). Bu şekilde bir olumsuz şart gerçekleşmemişse, Türkiye'de başvurudan önceki geçirilen yıllar, birer yıllık dilimlere ayrılır. Her bir yıllık dilimde, başvuruda bulunanın toplam yüz seksen günü aşan kesintisi bulunmuyorsa diğer bir yıllık dilime geçilir ve bu kontrole sekiz yıl tamamlanana kadar devam edilir. Birer yıllık dilimlerde yüz seksen günü aşan kesinti olmaması durumunda son beş yıllık dilim içinde toplam üç yüz altmış beş günü aşan kesinti olup olmadığına bakılır (Yön. m. 40/f. 2 - c). Tüm bu şartların varlığı halinde, Türkiye'de 8 yıl kesintisiz ikamet etmiş olma şartı sağlanmış olur.

- Son üç yıl içinde sosyal yardım almamış olmak

- Kendisi veya varsa ailesinin geçimini sağlayacak yeterli ve düzenli gelir kaynağına sahip olmak

Yeterli ve düzenli gelir kaynağına sahip olma şartı araştırılırken göz önünde bulundurulması gereken durumlar Yönetmelikte düzenlenmiştir. Buna göre yabancı, başvuru yaptığı yıl itibarıyla geçerli olan net asgari ücret kadar aylık giderini karşılayabilecek maddi güce sahip olmalıdır. Yabancı, toplamda asgari ücretten az olmamak üzere kendisi dâhil her bir aile üyesi için asgari ücretin üçte biri kadar gideri karşılayabilecek maddi güce sahip olmalıdır (Yön. m. 40/f. 5 - a, b).

180

İİBF Dergi
37/2
Aralık
December
2018

- Geçerli sağlık sigortasına sahip olmak

- Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehdit oluşturmamak

Yukarıda sayılan şartları (Uzun dönem ikamet iznine ilişkin olarak AB hukukunda 2003/109 sayılı Uzun Dönem İkamet Statüsüne Dair Direktif hazırlanmış ve Direktifin 4. ve 7. maddelerinde aranan şartlar düzenlenmiştir. Buna göre, bir üye devlette uzun dönem ikamet statüsü kazanabilmek için aranan şartlar, ülkede 5 yıl daimi ve yasal ikamet tamamlanması, yeterli mali kaynak ve sağlık sigortasına sahip olmak, kamu düzeni ve güvenliğine tehlike oluşturmamak ve entegrasyon koşullarına uymaktır. Detaylı bilgi için bkz. Ümit, 2013: 200 - 203. 2003/109 sayılı Direktif ile ilgili olarak bkz.: Özkan, 2013, 214 vd.) sağlayan yabancılara uzun dönem ikamet izni verilir. Ancak Kanunda özel bir duruma daha yer verilmiştir. YUKK m. 43/f. 1'de yer alan düzenlemeye göre, Göç Politikaları Kurulunun belirlediği şartlara sahip olması nedeniyle uzun dönem ikamet izni verilmesi uygun görülen yabancılar için yukarıda sayılan şartlardan sadece kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehdit oluşturmamak şartı aranır. Göç Politikaları Kurulunun belirlediği şartların neler olduğu YUKK veya Yönetmelikte belirtilmemiştir. YUKK, Göç Politikaları Kuruluna bu konuda takdir yetkisi vermiştir (Doğan, 2017a: 102).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün resmi internet sayfasından edinilen bilgiye göre, 15.02.2017 tarihli Göç Politikaları Kurulu Kararıyla; belirlenen şartları taşıyan **Ahıska Türkleri, Bulgaristan Türkleri ve Yunanistan Türklerinin (Batı Trakya Türkü ve Iskat İşlemi Görenler)** uzun dönem ikamet izni müracaatları Valilikler tarafından

**Vatandaş veya İmtiyazlı Yabancı Olma Yönünde Kabul Edilen Düzenlemelere
Sığınmacılar Açısından Eleştirel Bir Bakış: Uzun Dönem İkamet İzni,
Turkuaz Kart Sahipliği ve Vatandaşlık Hakkı Çerçevesinde**

alınarak uygun olduğu değerlendirilenlere uzun dönem ikamet izni verilmesi kararlaştırılmıştır [İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: Uzun Dönem İkamet İzni, <http://www.goc.gov.tr/icerik6/uzun-donem-ikamet-izni_350_360_11148_icerik>, (e. t.: 29.05.2018)]. Ancak ilgili haberde de “belirlenen şartların” neler olduğuna dair bilgi yer almamaktadır.

1.2.2.2. Uzun dönem ikamet izninin sağladığı haklar

Uzun dönem ikamet izni sahiplerinin hakları YUKK m. 44’te ve Yönetmelik m. 41’de düzenlenmiştir. YUKK m. 44/1’e göre, “Uzun dönem ikamet izni bulunan yabancılar;

- a) Askerlik yapma yükümlülüğü,
- b) Seçme ve seçilme,
- c) Kamu görevlerine girme,
- ç) Muaf olarak araç ithal etme,

ve özel kanunlardaki düzenlemeler hariç, sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı kalmak ve bu hakların kullanımında ilgili mevzuat hükümlerine tabi olmak şartıyla, Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanırlar”.

Daha ayrıntılı olarak ifade etmesi bakımından, YUKK’un Uyg. İliş. Yönetmeliğin 41. maddesinin 1. fıkrasına bakacak olursak, “Uzun dönem ikamet izni bulunan yabancılar şu usul ve esaslara göre Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanırlar:

- a) Türkiye’de askerlik yapma yükümlülüğünden muaftırlar.
- b) Seçme ve seçilme, kamu görevlerine girme ve muaf olarak araç ithal etme haklarından yararlanamazlar.
- c) Sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı olup, bu hakların kullanımında ilgili kanunlardaki hükümlere tabidirler.
- ç) Bu kişilerin, Türkiye’deki ikamet, seyahat, çalışma, yatırım, ticari faaliyet, miras, taşınır ve taşınmaz iktisabı ile ferağı gibi konulara yönelik işlemleri,

ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından Türk vatandaşlarına uygulanmakta olan mevzuata göre yürütülür.

Aynı maddenin 2. fıkraya hükmüne göre, "Birinci fıkradaki hak ve yükümlülüklerin kullanılmasında özel kanunlarda Türk vatandaşı olma koşulu aranmışsa, uzun dönem ikamet iznine sahip olan kişiler bu haklardan yararlanmayı talep edemezler."

Uzun dönem ikamet izni sahiplerine tanınan haklar (AB'ye üye bir ülkede uzun dönem ikamet iznine sahip üçüncü ülke vatandaşlarının sahip olacağı haklar için bkz. Ümit, 2013: 205-217), ilk bakışta, Türk hukukunda özel statülü yabancılar kategorisinde yer alan "doğumla Türk vatandaşı olup da, çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybeden kişiler (TVK m. 28²)"e tanınan hakları andırmaktadır (Çelikel, Gelgel, 2016: 106; Ekşi, 2016: s. 98). Ancak her iki tür yabancı için getirilen haklarda birtakım farklılıklar söz konusudur. Öncelikle, Yönetmeliğin 41. maddesinin ç bendinde, uzun dönem ikamet izni sahiplerinin "Türkiye'deki ikamet, seyahat, çalışma, yatırım, ticari faaliyet, miras, taşınır ve taşınmaz iktisabı ile ferağı gibi konulara yönelik işlemleri, ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından Türk vatandaşlarına uygulanmakta olan mevzuata göre" yürütüleceği düzenlenmiştir. Ancak aynı maddenin 2. fıkrasında, hak ve yükümlülüklerin kullanılmasında özel kanunlarda Türk vatandaşı olma koşulu aranmışsa, uzun dönem ikamet iznine sahip olan kişiler bu haklardan yararlanmayı talep edemeyecekleri ifade edilmiştir. Dolayısıyla, diğer ilgili kanunlarda, hakkın tanınmasının Türk vatandaşlarına hasredildiği hallerde, uzun dönem ikamet izni

182

İİBF Dergi
37/2
Aralık
December
2018

² TVK m. 28'e göre, "Doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve üçüncü dereceye kadar olan altsoyları, bu maddede belirtilen istisnalar dışında Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam ederler. Milli güvenliğe ve kamu düzenine ilişkin hükümler saklıdır. (2) Bu madde kapsamında bulunan kişilerin, seçme ve seçilme, muafiyet araç veya ev eşyası ithal etme hakları ile askerlik hizmetini yapma yükümlülüğü yoktur. Bu kişilerin sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı olup bu hakların kullanımında ilgili kanunlardaki hükümlere tabidirler. (3) Bu madde kapsamında bulunan kişiler, bir kadroya dayalı ve kamu hukuku rejimine tabi olarak asli ve sürekli kamu hizmeti görevlerinde bulunamazlar. Ancak kamu kurum ve kuruluşlarında işçi, geçici veya sözleşmeli personel olarak çalıştırılabilirler."

*Vatandaş veya İmtiyazlı Yabancı Olma Yöniinde Kabul Edilen Düzenlemelere
Sığınmacılar Açısından Eleştirel Bir Bakış: Uzun Dönem İkamet İzni,
Turkuaz Kart Sahipliği ve Vatandaşlık Hakkı Çerçevesinde*

sahipleri bu haklardan yararlanamayacaklardır. Yönetmeliğin 41. maddesinin 2. fıkrasında yer alan bu düzenleme, yabancılara tanınan hakların ancak kanunla ve uluslararası hukuka uygun olarak sınırlandırılabilceğini düzenleyen Anayasanın 16. maddesi açısından değerlendirmeye açıktır. Ayrıca, Cumhurbaşkanına uzun dönem ikamet izni sahiplerinin haklarının kısmen veya tamamen kısıtlama yetkisi de verilmiştir (YUKK m. 44/f. 2).

2. TURKUAZ KART SAHİPLİĞİ BAKIMINDAN

2.1. Genel Olarak

Turkuaz kart uygulaması ilke defa 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu (UİK) (RG. 13.08.2016 - 29800) ile Türk hukukuna girmiştir. UİK’da yalnızca bir madde (m. 11) ile düzenlenen turkuaz kart uygulamasının detayları Turkuaz Kart Yönetmeliği (TKY) (RG. 14.03.2017 - 30007) ile açıklanmıştır.

Turkuaz kart, yabancıya, Türkiye’de süresiz çalışma ve ikamet hakkı veren, yakınına ise ikamet hakkı veren belgedir (TKY m. 4/f. 1 - e). Turkuaz kart sahibi yabancıya yakınları, turkuaz kart sahibinin yabancı eşi ile kendisinin veya eşinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocuklarıdır (TKY m. 4/f. 1 - f).

UİK m. 11/1’e göre, “Uluslararası işgücü politikası doğrultusunda; eğitim düzeyi, mesleki deneyimi, bilim ve teknolojiye katkısı, Türkiye’deki faaliyetinin veya yatırımının ülke ekonomisine ve istihdama etkisi ile Uluslararası İşgücü Politikası Danışma Kurulu önerileri ve Bakanlıkça belirlenen usul ve esaslara göre başvurusu uygun görülen yabancılara Turkuaz Kart verilir”. Turkuaz Kart uygulamasında; akademik alanda uluslararası kabul görmüş çalışmaları bulunanlar ile bilim, sanayi ve teknolojide ülkemiz bakımından stratejik kabul edilen bir alanda öne çıkmış olanlar ya da ihracat, istihdam veya yatırım kapasitesi olarak ulusal ekonomiye önemli katkı sağlayan ya da sağlaması öngörülen nitelikli yabancıların ülkeye kazandırılması amaçlanmaktadır.

Turkuaz Kart Yönetmeliğinde, Turkuaz Kartın uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Hangi yabancılara turkuaz kart verileceği hususu, TKY m. 5’te düzenlenmiştir. Buna

göre turkuaz kart aşağıdaki kriterlerden birisini sağlayan yabancılara verilebilir:

- Eğitim düzeyi, ücreti, mesleki bilgisi ve deneyimi, bilim ve teknolojiye katkısı ve benzeri nitelikleri itibarıyla yüksek nitelikli işgücü olarak değerlendirilenler,
- Yatırım veya ihracat düzeyi, sağlayacağı istihdamın büyüklüğü, bilimsel ve teknolojik gelişmeye yaptığı katkı ve benzeri özellikleri itibarıyla yüksek nitelikli yatırımcı olarak değerlendirilenler,
- Bilimsel ve teknolojik gelişmeye katkı sağlayan veya bilim, sanayi ve teknoloji alanlarında uluslararası düzeyde ülke menfaatleri açısından stratejik kabul edilen çalışmalar ve araştırmalar yapan bilim insanı veya araştırmacılar,
- Kültürel, sanatsal veya sportif faaliyetler açısından uluslararası düzeyde başarılı olanlar,
- Türkiye'nin veya Türk kültürünün uluslararası tanınırlığına veya tanıtımına katkı sağlayan, Türkiye'nin milli menfaatlerine ilişkin hususlarda uluslararası düzeyde faaliyette bulunanlar.

Turkuaz Kart başvurusu, yurt içinde doğrudan Bakanlık Yabancı Başvuru, Değerlendirme ve İzleme Sistemi üzerinden; yurt dışında yabancının vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkedeki Türk dış temsilciliği aracılığıyla yapılır (TKY m. 6). Turkuaz kart Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından verilir.

Genel çerçeveye bakacak olursak, Turkuaz Kart uygulamasının ilk üç yılı geçiş süreci olarak düzenlenmiştir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, geçiş süresi içinde işveren veya yabancından yürütülen faaliyetlere ilişkin bilgi ve belge talep edebilir. Geçiş süresi içinde 15 inci Madde uyarınca iptal edilmeyen Turkuaz Kartta yer alan geçiş süresi kaydı, yabancının başvurusu hâlinde kaldırılır ve süresiz Turkuaz Kart verilir. Bu başvuru, geçiş süresinin dolmasına yüz seksen gün kalmasından itibaren, her durumda geçiş süresi dolmadan yapılır. Bu süre dolduktan sonra geçiş süresi kaydının kaldırılmasına ilişkin yapılan başvuru reddedilir ve Turkuaz Kart geçersiz hale gelir (ÜİK m. 11/f. 2).

Turkuaz kart, sahibine ülkede süresiz çalışma ve ikamet hakkı vermektedir. Ayrıca turkuaz kart sahibi yabancı, diğer haklar

Vatandaş veya İmtiyazlı Yabancı Olma Yönünde Kabul Edilen Düzenlemelere Sığınmacılar Açısından Eleştirel Bir Bakış: Uzun Dönem İkamet İzni, Turkuaz Kart Sahipliği ve Vatandaşlık Hakkı Çerçevesinde

bakımından da, uzun dönem ikamet izni sahiplerinin sahip oldukları haklara sahip olmaktadır. Dolayısıyla sahip oldukları haklar bakımından turkuaz kart sahibi yabancıların da özel statülü yabancılar kapsamında yer aldığı söylenebilir. Tıpkı uzun dönem ikamet izninde olduğu gibi, turkuaz kart sahipliği de her yabancıya tanınmamıştır. Mevzuatta turkuaz kart sahibi olamayacak kişiler özel olarak düzenlenmişlerdir.

UİK'nın 11. maddesinde turkuaz karta ilişkin açıklamalar yapıldıktan sonra, maddenin son fıkrasında, Turkuaz Kart alabilmek için öngörülen nitelikleri taşısa bile, geçici koruma sağlanan yabancılar Turkuaz Kart verilemeyeceği hükme bağlanmıştır. **Dolayısıyla, geçici koruma kapsamında Türkiye'de bulunan Suriye vatandaşlarına hiçbir şekilde Turkuaz Kart verilmeyecektir.** Ancak şartları sağlamaları halinde, mültecilerin, şartlı mültecilerin ve ikincil koruma statüsü sahipleri ile insani ikamet izni sahiplerinin turkuaz kart için başvuruda bulunmaları ve idarenin tekdiri ile turkuaz kart sahibi olmalarının önünde herhangi bir engel yoktur (Kaya, 2017: 146).

2.2. Turkuaz Kartın Sağladığı Haklar

Uluslararası İşgücü Kanunu m. 3'te "yabancıya, Türkiye'de süresiz çalışma hakkı, mevzuat hükümlerine göre eş ve bakmakla yükümlü olduğu çocuklarına ise ikamet hakkı veren belge" olarak tanımlanan Turkuaz Kart, söz konusu Kanunun diğer hükümleri, Turkuaz Kart Yönetmeliği ve diğer ilgili mevzuat hükümleri incelendiğinde, aslında tanıtımda belirtilen haklardan daha fazlasını yabancıya sağlayan ve hamiline "imtiyazlı yabancı statüsü" veren bir belge olduğu anlaşılmaktadır.

Keza, UİK m. 11/4'e göre, "turkuaz kart sahibi yabancı bu Kanunda düzenlenen süresiz çalışma izninin sağladığı haklardan yararlanır". Yine UİK m. 10/4. f. hükmü uyarınca da, "süresiz çalışma izni olan yabancı, uzun dönem ikamet izninin sağladığı tüm haklardan yararlanır". Turkuaz Kart sahibi yabancıların hak ve yükümlülükleri, Turkuaz Kart Yönetmeliğinin 19. maddesinde ayrıca düzenlenmiştir. Bu hükme göre,

"(1) Turkuaz Kart sahibi süresiz çalışma izninin sağladığı haklardan yararlanır. Turkuaz Kart sahibi olan yabancılar;

a) Türkiye’de askerlik yapma yükümlülüğünden muaftırlar.

b) Seçme ve seçilme, kamu görevlerine girme haklarından yararlanamazlar.

c) Sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı olup, bu hakların kullanımında ilgili mevzuattaki hükümlere tabidirler.

ç) Bu kişilerin, Türkiye’deki ikamet, seyahat, çalışma, yatırım, ticari faaliyet, miras, taşınır ve taşınmaz iktisabı ile ferağı gibi konulara yönelik işlemleri, ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından Türk vatandaşlarına uygulanmakta olan mevzuata göre yürütülür.

186

İİBF Dergi
37/2
Aralık
December
2018

(2) Bu hak ve yükümlülüklerin kullanılmasında özel kanunlarda Türk vatandaşı olma koşulu aranmışsa, Turkuaz Karta sahip olan kişiler bu haklardan yararlanmayı talep edemezler.

(3) 25/9/2009 tarihli ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 12 nci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında Turkuaz Kart sahibi ve yakını, millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmaması ve geçiş süresi kaydının kaldırılması şartıyla Bakanlıkça teklif edilmesi halinde Türk vatandaşlığını kazanabilir”.

Turkuaz kart sahipleri için getirilen bir başka düzenleme ise Türk Vatandaşlığı Kanunu (TVK)’nda yer almaktadır. 2017 yapılan değişiklik (RG. 28.07.2016 – 6735/27) ile TVK m. 12’ye istisnai yolla Türk vatandaşlığının kazanılması için yeni bir bent eklenmiştir (Yapılan değişikliğin değerlendirilmesi için bkz. Güngör, 2017: 101 – 108). Yeni eklenen b bende göre, Turkuaz Kart sahibi yabancılar ve bunların yabancı eşi, kendisinin ve eşinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocuğu, Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak şartıyla Bakanlığın teklifi, Cumhurbaşkanı kararı ile Türk vatandaşlığını istisnai yoldan kazanabileceklerdir (TVK Uygulama Yönetmeliğinde de ilgili kişiler için ek şartlar (Yön. m. 20) ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının teklifi aranmaktadır (Yön. m. 19/f. 3). Düzenlemenin eleştirisi için bkz. Güngör, 2017: 106-108). Geçiş süresi kaydı kaldırıldıktan sonra, turkuaz kart sahibi yabancı, Türk vatandaşlığını istisnai yoldan kazanmak için başvuruda bulunabilecektir (Doğan, 2017b: 83).

3. VATANDAŞLIK HAKKI BAKIMINDAN

3.1. Genel Olarak

Bulunduğu ülkeye önemli ölçüde uyum sağlayan kişinin, talebi halinde o ülkenin vatandaşı olması ihtimali, ülkede bulunan diğer yabancılara oranla daha yüksektir ancak mutlak değildir. Keza, kişilere bir devletin vatandaşlığının verilmesi o devletin kendi münhasır yetkisi kapsamındadır. Keza Türk Vatandaşlığı Kanununun 10. maddesi uyarınca, *“Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen bir yabancı, bu Kanunda belirtilen şartları taşıması halinde yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilir. Ancak, aranan şartları taşımak vatandaşlığın kazanılmasında kişiye mutlak bir hak sağlamaz”*.

3.2. Türk Vatandaşlığının Genel Yolla Kazanılması

Sonradan Türk vatandaşlığının kazanılmasını doğuran, yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılması yollarından biri olan Türk vatandaşlığının genel yolla kazanılması için başvuruda aranan şartları düzenleyen TVK m. 11, Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancıda tam anlamıyla entegrasyonu amaçlamaktadır. Türk vatandaşlığının genel yolla kazanılması için başvuruda aranan şartlar içerisinde belki de en önemli şart, başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye’de kesintisiz beş yıl ikamet etme şartıdır. Geçici koruma statüsündekiler de dâhil olmak üzere, Türkiye’de bulunan uluslararası koruma statüsüne sahip ve uluslararası koruma statüsüne başvuru yapan yabancılar Türk vatandaşlığının genel yolla kazanılması için başvuruda bulunamayacaklardır. Çünkü TVK Uygulama Yönetmeliğinin 16. maddesinin 2. fıkrasında ülkede sığınmacı veya mülteci olarak bulunan kişilerin Türk vatandaşlığını kazanmak için başvuruda bulunamayacakları düzenlenmiştir. TVK Uygulama Yönetmeliği m. 16/2. f./c bendi hükmü uyarınca, *“yasal ikamet izni olmaksızın veya yasal olmakla birlikte Türkiye’de yerleşme niyetini göstermeyen; sığınma veya iltica başvuru sahibi, sığınmacı, öğrenim, turistik, öğrenim gören çocuğuna refakat, tedavi gibi amaçlarla ikamete bağlandığı anlaşılan kişilerin vatandaşlık başvurusu kabul edilmez”*.

Benzer şekilde Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 25. maddesinde de sahip olunan geçici koruma kimlik kartının vatandaşlığa başvuru hakkı vermeyeceği de düzenlenmiştir. Her iki düzenleme de TVK’ya

göre genel yol ile Türk vatandaşlığının kazanılması yolunu kapatmaktadır. Bu sebeple ikamet şartını sağlayamayan kişiler için Türk vatandaşlığının kazanılması ancak istisnai yoldan veya evlenme yolu ile mümkün olabilecektir.

3.3. Türk Vatandaşlığının İstisnai Yolla veya Evlenme Yoluyla Kazanılması

İstisnai yoldan Türk vatandaşlığının kazanılması, TVK m. 12'de düzenlenmiştir. Bu hüküm uyarınca,

188

İİBF Dergi
37/2
Aralık
December
2018

“(1) Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak şartıyla Cumhurbaşkanı kararı ile aşağıda belirtilen yabancılar Türk vatandaşlığını kazanabilirler.

a) Türkiye'ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel, sanatsal alanlarda olağanüstü hizmeti geçen ya da geçeceği düşünülen ve ilgili bakanlıklarca haklarında gerekçeli teklifte bulunulan kişiler.

b) <Ek: 28/7/2016-6735/27 md.> 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 31 inci maddesinin birinci fıkrasının (j) bendi uyarınca ikamet izni alanlar ile Turkuaz Kart sahibi yabancılar ve bunların yabancı eşi, kendisinin ve eşinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocuğu.

c) Vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler.

d) Göçmen olarak kabul edilen kişiler.

(2) <Ek: 19/10/2017-7039/29 md.> Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hali bulunanların talepleri Bakanlıkça reddedilir”.

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması ise TVK m. 16'da düzenlenmiştir. Bu hüküm uyarınca,

“(1) Bir Türk vatandaşı ile evlenme doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmaz. Ancak bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve

*Vatandaş veya İmtiyazlı Yabancı Olma Yönuinde Kabul Edilen Düzenlemelere
Sığınmacılar Açısından Eleştirel Bir Bakış: Uzun Dönem İkamet İzni,
Turkuaz Kart Sahipliği ve Vatandaşlık Hakkı Çerçevesinde*

evliliği devam eden yabancılar Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunabilir. Başvuru sahiplerinde;

a) Aile birliği içinde yaşama,

b) Evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama,

c) Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmama, şartları aranır.

(2) Başvurudan sonra Türk vatandaşı eşin ölümü nedeniyle evliliğin sona ermesi halinde birinci fıkranın (a) bendindeki şart aranmaz.

(3) Evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanan yabancılar evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde evlenmede iyiniyetli iseler Türk vatandaşlığını muhafaza ederler”.

SONUÇ

Entegrasyon sürecinin sonunda sığınmacıya vatandaşlığın verilmesinin şart olmadığını; ancak ülkesine dönmeyen ve başka bir ülkeye de yerleşemeyen sığınmacılara ülkeye uyum sağladıktan sonra, Kanunda öngörülen şartları sağlamaları halinde, genel yolla Türk vatandaşlığının kazanılması bakımından, en azından vatandaşlığa başvuru hakkı tanınması gerektiğini düşünmekteyiz. Dolayısıyla sadece vatandaşlığa başvuru hakkının önündeki (TVK UY. m. 16 ve GKY m. 25'ten kaynaklanan) sınırlamalar kaldırılmalıdır. Bu konuda başkaca herhangi bir düzenleme yapılmasına gerek bulunmamaktadır.

Genel olarak vatandaşlığa alınma yolu dışında kalan Türk vatandaşlığını kazanma yolları (özellikle istisnai yol ile vatandaşlığa alınma ve evlenme yoluyla vatandaşlığı kazanma) bakımından da uluslararası koruma statüsünde ve geçici koruma statüsünde yer alan kişiler mevzuatta yer alan şartları karşılıyorlarsa, başvuru ve idarenin takdir yetkisine bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanabilirler. Yine bu konuda mevzuatta yer alan hükümler ihtiyacı karşılama noktasında yeterli olup, mevzuatta herhangi bir değişiklik veya ekleme yapılmasına gerek bulunmamaktadır.

Uzun dönem ikamet iznine gelecek olursak, başvuru yapan ve şartları sağlayan mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma statüsü sahipleri ile ve geçici koruma statüsündeki yabancılara da uzun dönem ikamet izni verilebilmelidir. Böylece, Türkiye’de uzun yıllar bulunan, tam anlamıyla ülkeye uyum sağlayan bu kişilerin Türk vatandaşı olamamaları durumunda, Kanunda aranan şartları taşımaları halinde kendilerine uzun dönem ikamet izni verilebilecek, muhtemel mağduriyetlerin önüne geçilebilecektir. Uzun dönem ikamet izni ile bu kişiler askerlik yapma, seçme ve seçilme, kamu görevlerine girme, muaf olarak araç ithal etme dışında Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanabileceklerdir. Bunun için de YUKK’ta 42. maddede yer alan mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri ile geçici koruma sağlananların uzun dönem ikamet iznine geçiş yapamayacağına dair ibarenin değiştirilmesi gerekmektedir. Böylelikle toplumda büyük tepkiye yol açan, çok sayıda insana vatandaşlık verileceği yönündeki algının önüne de geçilmiş olacaktır.

Sağladığı haklar bakımından uzun dönem ikamet iznine benzeyen ancak sahip olunması bakımından farklı şartların arandığı turkuaz kart düzenlemesi ve konuya ilişkin Yönetmelik de hukukumuzda girmiştir. Bu düzenlemeye göre, Yönetmelik ile aranan şartları sağlayan kişilere turkuaz kart verilebilecektir. Ancak UİK’nın 11. maddesinin 6. fıkrasında yer alan düzenlemeye göre geçici koruma kapsamında yer alan kişilere turkuaz kart hükümleri uygulanmayacaktır. Bu haliyle, turkuaz kart sahibi olma şartlarını taşıyan geçici koruma kapsamında yer alan kişilerin kart sahibi olabilmeleri için öncelikle geçici koruma statülerinin sona erdirilmesi gerekmektedir. Geçici koruma statüleri sona erdirilip turkuaz kart sahibi olan kişilerin üç yıllık geçiş sürelerini doldurmaları halinde, UİK ile TVK’nın 12. maddesine eklenen b bendi ve Turkuaz Kart Yönetmeliğinin 19. maddesinin 3. fıkrası uyarınca Türk vatandaşlığını kazanmak için başvuruda bulunabileceklerdir.

*Vatandaş veya İmtiyazlı Yabancı Olma Yöniinde Kabul Edilen Düzenlemelere
Sığınmacılar Açısından Eleştirel Bir Bakış: Uzun Dönem İkamet İzni,
Turkuaz Kart Sahipliği ve Vatandaşlık Hakkı Çerçevesinde*

KAYNAKÇA

Aygün, Mesut; Kaya, Cansu (2016). "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukukunda Kalıcı Bir Çözüm Olarak Yerel Entegrasyon", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 87-142.

BMMYK Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığı, **İltica ve Göç Mevzuatı**, Başkent Matbaası, Ankara, 2005 (anılış: BMMYK Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığı).

Büyükçalık Mürvet Ece (2015). *Mülteci Hukukunun Gelişimi ve Türkiye'de Mültecilerin Sosyal Hakları*. İstanbul: On İki Levha Yayınevi.

Çelikel, Aysel; Öztekin Gelgel, Günseli (2016). *Yabancılar Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi.

Çiçekli, Bülent (2016). *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Çörtoğlu Koca, Sema (2016), "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Uyarınca Yabancıların Türkiye'de İkameti ve Uzun Dönem İkamet İznine İlişkin Değerlendirmeler", *Ankara Barosu Dergisi*, 74 (2), 43 - 88.

Doğan, Vahit (2017a). *Türk Yabancılar Hukuku (Yabancılar Hukuku)*. Ankara: Savaş Yayınevi.

Doğan, Vahit (2017b). *Türk Vatandaşlık Hukuku, (Vatandaşlık Hukuku)*, Ankara: Savaş Yayınevi.

Ekşi, Nuray (2016). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi.

Erten, Rifat (2015). "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19 (1), 3-51.

Güngör, Gülin (2017). *Tabiiyet Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınevi.

Kaya, Cansu (2017). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukukunda Kalıcı Bir Çözüm Olarak Yerel Entegrasyon*. İstanbul: On İki Levha Yayınevi.

Özkan, Işıl (2013). *Göç, İltica ve Sığınma Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

191

İİBF Dergi
37/2
Aralık
December
2018

Ümit, C. (2013). *Avrupa Birliği Hukukunda Üçüncü Ülke Vatandaşları Tüm Yönleriyle Hak ve Statüleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: Uzun Dönem İkamet İzni, <http://www.goc.gov.tr/icerik6/uzun-donem-ikamet-izni_350_360_11148_icerik>, (Erişim Tarihi: 29.05.2018).

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: Geçici Koruma İstatistikleri, <http://www.goc.gov.tr/icerik6/istatistik_558_560_8971_icerik>, (Erişim tarihi: 29.05.2018).

*Vatandaş veya İmtiyazlı Yabancı Olma Yönuinde Kabul Edilen Düzenlemelere
Sığınmacılar Açısından Eleştirel Bir Bakış: Uzun Dönem İkamet İzni,
Turkuaz Kart Sahipliği ve Vatandaşlık Hakkı Çerçevesinde*

SUMMARY

With the entry into force of The Law On Foreigners and International Protection (YUKK), when the YUKK and the Turkish Nationality Law are evaluated together, it will not be wrong to characterize real people living in Turkey as a citizen or foreign (to include stateless). Just as in every state, it can be said that the citizens have the most privileged status on the enjoyment of the rights in Turkey. Nevertheless, according to the principle of equality and principle of minimum limit, the rights of the foreigners in accordance with the had also been guaranteed by the Constitution and the international agreements to which Turkey is a party. However, such rights may also be subject to restrictions on certain conditions because of the sovereign powers of the state. According to Article 16 of the Constitution of Turkey, "The fundamental rights and freedoms in respect to aliens may be restricted by law compatible with international law". In fact, these restrictions have to be made by law and they must be in conformity with international law. Article 16 includes only two guarantees for limitation of foreigners' constitutional rights. Those are; the limitation must be made by law and it must comply with international law.

In Turkish law, some foreigners have been granted with special status with respect to other foreigners in accordance with domestic law rules. The rights of these foreigners are regulated by different procedures and principles from other foreigners due to their special status. For foreigners with special status, the regulation of their status will be applied first. General arrangements for foreigners may be applied in areas other than secondary or special status. Foreigners granted special status by domestic law rules are persons who have Turkish nationality at birth and are out of nationality by obtaining permission from the competent authorities, long - term residence permit holders, the Turquoise Card holders and indefinite work permit holders. Unless otherwise provided for in the law, the persons concerned have the rights that Turkish citizens have, except for certain rights and obligations.

The subject of this work is whether the persons who are in the scope of international protection and temporary protection regulated in the YUKK which entered into force in 2014 can be foreigners with special status. Especially since the year 2011, a large number of people come to Turkey from Syria. Not only from Syria but also from Iran, Iraq, Afghanistan and many other countries, people come to Turkey to seek asylum. While some of these people come to Turkey to reach European countries, a large part of these people come to Turkey as a destination country and stay. It is an important consideration that people remaining in Turkey for many years whether they can be included in the category of special status. Foreigners with special status are entitled to advantageous rights compared to other foreigners. However, some of the special statuses have been closed or subject to these

193

İİBF Dergi
37/2
Aralık
December
2018

persons. In this study, the status and the conditions of obtaining these special status will be explained. The issue on status of these people who are living and will live many more years in Turkey has been constantly on the agenda. In line with the stated objectives, firstly, the conditions of acquiring Turkish nationality as well as the conditions of having a special status foreigner and having these special statuses will be explained. Persons who have Turkish nationality at birth and are out of nationality by obtaining permission from the competent authorities will be excluded while describing foreigners with special status. Turquoise card and long term residence permit will be explained as special status type. Regulation of long-term residence permit in EU law, conditions for obtaining long-term residence permit in Turkish law, the rights provided by the long-term residence permit will be explained. Turquoise card is a very new arrangement in Turkish law. Turquoise card and the rights provided by it will be explained in the study. Then, the possibility of acquiring Turkish citizenship will be emphasized. Later, it will be discussed whether asylum seekers will be able to acquire Turkish nationality or special statutes. At the end of the work, we will have our assessments of the regulations in the legislation.